

” Muuttuneen työlainsäädännön vaikutukset työntekijän asemaan”

Työoikeuden professori (emeritus) Seppo Koskinen Turun yliopisto

Työssä käyvät köyhät 26.11.2025

Mitä tiedetään Suomessa koskien työssäkäyvien köyhyyttä — eli tilannetta, jossa henkilö on töissä mutta tulot eivät riitä hyvinvoinnin turvaamiseen? Miten muuttunut työlainsäädäntö vaikuttaa?

Yhteenveto: Työssäkäyvien köyhyys ja muuttuneen työlainsäädännön vaikutukset

1. Työssäkäyvien köyhyys Suomessa – mitä tiedetään?

Suomessa työssäkäyvien köyhyys on kansainvälisesti pieni, mutta ilmiön yhteiskunnallinen merkittävyys on kasvanut. Eurostatin mukaan vain noin 2–4 % työssä olevista on köyhyysriskissä, mikä tekee Suomesta yhden EU:n vähiten työssäkäyvien köyhyyttä kokevista maista. Laajempi pienituloisuus ja syrjäytymisriski ovat kuitenkin huomattavasti yleisempiä: noin 13–17 % kotitalousväestöstä kuului vuonna 2023 pienituloisiin.

Keskeisiä riskitekijöitä:

Osa-aikatyö ja määräaikaisuus: Silpputyö, epäsäännölliset tunnit ja nollatuntisopimukset ovat yhteydessä pienituloisuuteen.

Matalapalkkaisuus: Erityisesti palvelualoilla ja hoiva-, siivous-, ravintola- ja vähittäiskaupan työssä.

Yksinhuoltajuus ja yhden aikuisen kotitaloudet: Haavoittuvimmat kotitaloustyypit.

Prekaarit työurat: Pirstaleiset työsuhteet ja epävarmuus.

Alueelliset erot: Harvaan asutuilla alueilla köyhyysriski on selvästi korkeampi kuin kaupunkien läheisyydessä.

Vaikka työssäkäyvien köyhyysaste on matala, köyhyyden kasvu muissa ryhmissä ja elinkustannusten nousu ovat lisänneet keskustelua siitä, ettei työ enää takaa riittävää toimeentuloa.

Riskialat tutkimusten mukaan:

Hoiva-ala, ravintola- ja hotelliala, vähittäiskauppa, siivous, kulttuuri- ja tapahtuma-ala sekä kausityö. Näitä yhdistävät matalat palkat, osa-aikaisuus ja heikot työehdot.

2. Orpon hallituksen toimien vaikutukset työssäkäyvien köyhyyteen

Monet asiantuntijat ja järjestöt arvioivat, että Orpon hallituksen sosiaaliturvan ja työelämän uudistukset lisäävät työssäkäyvien köyhyyden riskiä.

Keskeiset syyt:

(1) Sosiaaliturvan leikkaukset osuvat erityisesti osa-aikaisiin

Asumistuen leikkaukset, työttömyysturvan suojaosan supistaminen / puolittaminen (tulot vähentävät suojaosaa heti 50 %:lla) ja ansiosidonnaisen heikennykset heikentävät etenkin palvelualojen työntekijöiden asemaa.

Osa-aikatyötä tekevien tulot laskevat, koska täydentävät tuet heikentyvät merkittävästi.

PAM, SOSTE ja EAPN arvioivat leikkausten lisäävän sekä työssäkäyvien että työttömien köyhyyttä.

(2) Työttömyysturvan uudistukset

Ansiosidonnaista leikataan portaittain työttömyyden pitkittyessä. Työssäoloehdon kaksinkertaistaminen (6 → 12 kk) vaikeuttaa etenkin pirstaleisessa työssä olevien pääsyä ansiosidonnaiseen. Suojaosan puolittaminen heikentää kannusteita ottaa vastaan osa-aikatyötä.

(3) Toimeentulotuen heikennykset

Perusosaa leikataan ja ansiotulovähennys poistuu. Kaikkien tulojen huomiointi tiukentuu. THL:n mukaan muutos kasvattaa köyhyyttä ja syventää taloudellista haavoittuvuutta.

(4) Työmarkkinoiden rakenteelliset muutokset

Määräaikaisten työsopimusten helpottaminen ilman perustetta voi lisätä epävarmuutta ja matalapalkkaisuutta. Poliittisten työtaistelujen rajoittaminen heikentää matalapalkka-alojen mahdollisuuksia parantaa työehtoja.

Kokonaisarvio

Tutkimusten ja mikrosimulaatioiden perusteella Orpon hallituksen toimet kohdistuvat voimakkaasti pienituloisiin ja erityisesti palvelusektorin osa-aikaisiin työntekijöihin. Työssäkäyvien köyhyyden kasvu on todennäköistä, ellei työllisyys kasva merkittävästi ja suuntaudu nimenomaan kokoaikaisiin, hyväpalkkaisiin töihin.

3. Työlainsäädännön uudistusten vaikutukset työntekijöiden asemaan

Työttömyysturvan muutokset

Ansiosidonnainen laskee jyrkästi jo kahden kuukauden jälkeen. Lapsikorotusten poisto ja omavastuun pidentäminen heikentävät lapsiperheitä. Yhdessä asumistuen ja toimeentulotuen heikennysten kanssa kokonaisvaikutus kohdistuu suoraan matalapalkkaisiin työntekijöihin.

Paikallinen sopiminen ja määräaikaaisuudet

Sopiminen järjestäytymättömissä yrityksissä laajenee. Työehtosopimusten kattavuus todennäköisesti heikenee. Määräaikaisia sopimuksia voidaan tehdä jopa vuoden ajaksi ilman perusteltua syytä. Riskinä on työehtosopimusten minimitason kiertäminen ja palkkaköyhyyden yleistyminen.

Työsyrrjintä ja työperäinen hyväksikäyttö

Hallitus ei merkittävästi muuta rikoslain pykälää, mutta se laatii laajan toimenpideohjelman (33 kohtaa) työperäisen hyväksikäytön torjumiseksi. Tavoitteena on: tiukentaa sanktiota työnantajille, vahvistaa viranomaisyhteistyötä, parantaa maahanmuuttajatyöntekijöiden asemaa, selkeyttää työsuhteen ja yrittäjyyden rajaa. Toisaalta työmarkkinoiden lisääntyvä prekarisaatio (epätyypillistyminen) voi edelleen lisätä hyväksikäytön riskiä.

4. EU-direktiivien vaikutukset

Vähimmäispalkkadirektiivi: Ei pakota Suomea lakisääteiseen minimipalkkaan. Edellyttää kuitenkin palkkatason riittävyyden seurantaa ja raportointia. Voi lisätä paineita matalimpien TES-minimien tarkasteluun.

Palkka-avoimuusdirektiivi: Edistää sukupuolten palkkatasa-arvoa. Työnantajille tulee velvollisuus antaa työntekijöille tietoja palkoista ja palkkaeroista. Yli 100 hengen yrityksille vuosittainen raportointivelvoite. Jos yli 5 %:n selittämätön palkkaero löytyy, yrityksen on tehtävä korjaussuunnitelma.

Alustatyödirektiivi. Luo oletettaman työsuhteesta, jos alusta ohjaa työntekoa. Lisää työntekijöiden oikeuksia algoritmista päätöksentekoa vastaan. Parantaa ruokalähettiläisten ja muiden alustatyöläisten asemaa.

5. Johtopäätökset

Työssäkäyvien köyhyys on Suomessa edelleen matalaa, mutta sen kasvuun on selviä riskejä.

Orpon hallituksen sosiaaliturvan ja työmarkkinoiden uudistukset kohdistuvat juuri niihin ryhmiin, joissa köyhyysriski on suurin: osa-aikaisiin, matalapalkkaisiin, yksinhuoltajiin, palvelusektorin työntekijöihin.

Uudistusten kokonaisvaikutus heikentää pienituloisen työntekijän taloudellista turvaa.

EU-sääntely puolestaan vahvistaa työntekijöiden asemaa joillakin osa-alueilla, erityisesti palkka-avoimuudessa ja alustatyössä.

Kokonaisuutena työssäkäyvien köyhyys ei ole vain tulorakennekysymys, vaan sidoksissa työmarkkinoiden epävarmuuteen, työehtojen heikentämiseen ja sosiaaliturvan rakenteellisiin muutoksiin. Suomessa kehitys on edelleen hallittavissa, mutta suunta herättää laajaa huolta tutkijoiden, viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen keskuudessa.

Yhteenvedon pohjakirjoitus:

I Mitä tiedetään työssäkäyvien köyhyydestä?

1. Yleistä aluksi

Tilastot ja laajuus

Tutkimuksen mukaan 2000-luvulla Suomessa työssäkäyvien köyhyysaste on ollut melko alhainen. Esim. tutkimuksessa vuosille 1990–2010 todettiin, että vaikka riskiryhmien köyhyys todennäköisyys kasvoi, köyhyysaste pysyi ”maltillisella tasolla”. Vuonna 2012 työssäkäyvien köyhyysriski oli n. 3,8 %, ja vuonna 2017 n. 2,7 %.

Suomessa lienee maailman neljänneksi vähiten työssäkäyviä köyhiä, kun mitataan osuutta koko väestöstä. Kuitenkin vaikka luku näyttää pieneltä, ihmisille, jotka ovat työssä mutta eivät saa toimeentuloa turvattua, tilanne on merkittävä.

Riskitekijät ja haasteet

Työssäkäyvien köyhyyttä Suomessa lisäävät erityisesti seuraavat tekijät:

Osa-aikainen tai määräaikainen työ, epäsäännölliset työtunnit (”silpputyö”) ovat merkittävä riski.

Yksinasuvat tai yhden huoltajan taloudet – esim. yksinhuoltajat – ovat erityisen haavoittuvassa asemassa.

Matalapalkkaisuus usein yhdistyy tuloihin nähden korkeisiin asumis- ja elinkustannuksiin.

Työmarkkinoiden epävarmuus (”prekarisaatio”) – epätyypilliset työsuhteet, yrittäjyysmuodot, yleinen osa-aikaisuus.

Näkökulmia ja tulkintoja

Vaikka osuus (n. 2-4 %) näyttää pieneltä, mutta koska kyse on ihmisistä, jotka ovat töissä mutta silti tulotasoltaan köyhyysrajan alapuolella, kyseessä on merkittävä yhteiskunnallinen kysymys.

Tutkimuksissa korostetaan, että työ ei automaattisesti takaa hyvää toimeentuloa — tämä haastaa perinteisen käsityksen ”työllä pärjää”.

Yksi keskeinen poliittinen tulkinta on, että työssäkäyvien köyhyys ei ole ”luonnonlaki” vaan seuraus mm. työmarkkinoiden rakenteista, työsuhteiden laadusta ja sosiaaliturvan muodoista.

2. Työssäkäyvien köyhyydestä tarkemmin

Miten määritellään ”työssäkäyvän köyhyys”?

Suomessa pienituloisuus/köyhyys usein määritellään siten, että kotitalouden käytettävissä olevat tulot jäävät alle 60 % mediaanitulosta. Esimerkiksi yhden hengen taloudessa pienituloiseksi määritellään henkilö, jonka kuukausitulot ovat alle ~1 200 €/kk. Asiassa on kuitenkin syytä huomioida myös muun muassa asuinpaikka, velkaisuus, mahdolliset sairaudet jne.

Keskeiset löydökset (2023–2024)

Eurooppalainen mittari: ”in-work at-risk-of-poverty” (työssä käyvien köyhyysriski) — Suomi kuuluu EU:n alhaisimpiin: Eurostatin mukaan in-work-AROP oli noin 2,8 % (raportoidut tiedot 2024), eli Suomessa vain pieni osa työssäkäyvistä on tulojen perusteella EU-vertailussa köyhyysriskissä.

Koko köyhyys / syrjäytymisriskin taso (laajempi käsite) — Tilastokeskuksen mukaan 930 000 henkilöä (16,9 % kotitalousväestöstä) oli köyhyys- tai syrjäytymisriskissä vuonna 2023; pienituloisia (alle 60 % mediaanitulosta) oli noin 736 800 (13,4 %) vuonna 2023. Laajempi köyhyysriski on siis selvästi suurempi kuin nimenomaan työssäkäyvien AROP-osuus, mikä onkin ymmärrettävää.

Trendit 2022→2023: tilastot näyttävät riskissä olevien määrän kasvaneen 2023 (mm. lasten osuus kasvoi) ja aineellisten toimeentulovaikeuksien yleistyneen.

Alue- ja maakuntakohtaiset erot

Maaseutu ja harvaan asutut alueet näyttävät usein korkeampia köyhyysriskejä: esimerkiksi luonnonvara-/maaseututietoa tarjoava Luke raportoi, että harvaan asutuilla maaseutualueilla köyhyysriski oli selvästi korkeampi (esim. ~19.7 % jossain luokituksessa vs. alle 10 % maaseudulla lähellä kaupunkia). Tämä osoittaa alueellista eriytymistä.

Tilastollinen alueellinen data (maakunta/kunta) on saatavilla ja ladattavissa esimerkiksi Sotkanet-indikaattoripankista ja Tilastokeskuksen alueellisista taulukoista (Sotkanetissä löytyy kuntakohtaiset pienituloisuus-indikaattorit ja CSV-vientimahdollisuus). Käytännössä pienituloisuus vaihtelee kunnittain ja maakunnittain (eteläiset suuret kaupungit ja Uusimaa näyttävät eri köyhyysprofiiliin kuin Pohjois- ja Itä-Suomi, joissa pienituloisuus on yleisempää).

Toimiala- / työsuhte-eroja (ketkä ovat riskissä)

Eurostatin erittelyt osoittavat, että työssäkäyvien köyhyysriski on suurempi osa-aikaisilla, lyhyissä tai epävarmoissa työsuhteissa sekä niillä, joiden kotitalouden työntensiteetti on matala. Eli työehtojen (osa-aikaisuus, määräaikaiset, pätkätyöt) rakenne selittää paljon in-work-köyhyyttä.

Suomen tutkimus- ja järjestöraportit (EAPN / SOSTE / akateemiset artikkelit ja työelämä tutkimus) nostavat esimerkkinä ravintola-/hotellialan, vähittäiskaupan, kulttuuri- ja palvelualat sekä osa-aikaisia paljon käyttävät alat sellaisiksi, joissa työssäkäyvien pienituloisuus ja epätyypilliset työurajenjat ovat yleisempiä. Nämä lähteet sisältävät myös arvioita (esim. EAPN arvioi Suomessa olevan kymmeniätuhansia niin

kutsuttuja “working poor” — järjestöarviot usein antavat noin ~200 000 työssäkäyvää, joiden ansiot eivät riitä toimeentuloon riippuen määrittelystä).

Lyhyt yhteenveto

Suomessa varsin pieni osuus työssäkäyvistä (n. 2–4 %) on EU-tilaston mukaan tulojen perusteella AROP-riskissä (2024 Eurostat). Kuitenkin laajempi köyhyys- tai syrjäytymisriski on kasvanut ja noin 13–17 % väestöstä oli pienituloisia/riski-ryhmässä vuonna 2023 (riippuen mittarista). Tämä tarkoittaa, että vaikka varsinaiset “working poor”-luvut ovat EU-tasolla alhaiset, pienituloisuus ja taloudelliset vaikeudet koskettavat merkittävää osaa väestöstä ja alueelliset sekä toimialakohtaiset erot ovat merkittäviä.

3. Yritys tarkentaa

Täydellisiä tuoreita maakuntakohtaisia ja toimialakohtaisia erittelyjä työssäkäyvien köyhyydestä ei ole julkisesti saatavilla – alla mitä tiedossa on ja mistä lisätietoa saa.

Maakuntakohtaiset tiedot

Tilastokeskus raportoi, että vuonna 2023 pienituloisiin (alle 60 % mediaanitulosta) kuului 736 800 henkilöä, eli 13,4 % asuntoväestöstä.

Alueellinen indikaattori: Luonnonvarakeskus (Luke) raportoi, että vuonna 2023 pienituloisuus / köyhyys-/syrjäytymisriskissä olevien osuus oli 19,7 % harvaan asutuilla maaseutualueilla, kun taas maaseutualueilla lähellä kaupunkialuetta osuus oli 8,8 %.

Indikaattori “Kunnan yleinen pienituloisuusaste (ind. 3099)” löytyy Sotkanet-indikaattoripankista. Indikaattoripankista voi valita maakunnan ja vuoden (esim. 2023) ja ladata tiedon.

Myös OECD:n “Regions & Cities at a glance 2022” raportti kertoo, että Suomessa suhteelliset köyhyysasteet vaihtelevat maakunnissa n. 9 %–17 % välillä.

Yhteenveto: Maakuntakohtaiset erot ovat merkittäviä – harvaan asutuilla alueilla (mm. Itä- ja Pohjois-Suomi) pienituloisuus ja köyhyysriski näyttävät olevan selvästi korkeampia kuin tiheimmin asutuilla alueilla. Tarkkaa taulukkoa kaikkien maakuntien osalta ei liene olemassa.

Toimiala- / työssäkäyvien erittelyt

Kansainvälisesti raportin “in-work at-risk-of-poverty” (eli työssäkäyvien köyhyysriski) mielessä: Suomi-luku on 2,8 % vuonna 2024.

Suomessa ei löytynyt julkista ajantasaista tilastoa, joka erittelisi pienituloisuuden tai työssäkäyvien köyhyysriskin toimialan mukaan (esim. vähittäiskauppa vs. teollisuus) vapaasti ladattavassa muodossa. Järjestöraporteissa (esim. EAPN-Fin) mainitaan, että aloilla kuten ravintola/hotelli, kauppa ja osa-aikainen työ on suurin riski palkkaköyhyyteen.

OECD-data “incidence of low pay” (työntekijöistä, jotka saavat alle 2/3 mediaanipalkasta) voi toimia arvioinnissa avuksi, mutta ei tarkasti pienituloisuusmittaamisessa kotitalouden mukaan.

Yhteenveto: Toimialakohtaisia lukuja on vain hajanaisesti ja usein laadullisesti.

Tutkijakenttä

Useissa kotimaisissa tutkimuksissa ja selvityksissä hoiva-, palvelu-, ravintola-/hotelli-, vähittäiskauppa- ja siivousalalla työskentely liittyy suhteellisesti suurempaan työssäkäyvien köyhyys-/pienituloisuusriskiin. Syyt: osa-aikaisuus, matala palkka, määräaikaaisuudet ja epävarmat työsuhteet.

Myös siivous, puhtaanapito ja eräät yksityiset hoivapalvelut mainitaan toistuvasti esimerkkialoina, joissa working-poor-ilmiötä esiintyy. Akateeminen keskustelu yhdistää nämä alat sekä työehtojen heikkoihin rakenteisiin että kotitalouksien työntensiteettiin.

Maahanmuuttajataustaiset työntekijät ja yhden aikuisen kotitaloudet (lapsineen) korostuvat riskiryhminä monissa analyysissä — näiden ryhmien työllisyys on usein merkittävää juuri edellä mainituilla aloilla.

Mitä tarkempia lukuja tutkimukset antavat?

Useimmat akateemiset artikkelit ja raportit eivät tarjoa suoraa prosenttijaotusta “pienituloiset työntekijät per toimiala (esim. % ravintola-ala / % teollisuus)” kätevästi yhdessä taulukossa — sen sijaan tulokset ovat usein eriteltyjä analyysimuuttujien (osa-aika, matala palkka, määräaikaaisuus, kotitalouden työntensiteetti, maahanmuuttajatausta) suhteen, joista toimialojen vaikutus on johdettavissa. Tämä on syy, miksi käytännössä sektoritaulukot löytyvät harvemmin suoraan. Jos halutaan lukuarvoja toimialoittain (esim. % työntekijöistä, joiden kotitalouden ekvivalenttitulot <60 % mediaanista per toimiala), tarvitaan yleensä Tilastokeskuksen mikroaineistojen analyysiä tai akateemista tutkimusta, joka käyttää tällaista aineistoa ja raportoi toimialajaot. Monet julkaisut viittaavat toimialojen eroihin, mutta eivät listaa kattavaa taulukkoa julkisesti.

Keskeiset tutkimuslähteet

Heikki Palviainen — Työssäkäyvien köyhyys Suomessa 1990–2010 (pitkä aikahistoria, taustatekijät, tuloliikkuvuus). Tarkastelu kattaa rakenteellisia eroja ja osoittaa, että työssäkäyvien köyhyys on sidoksissa työsuhdemuotoihin ja palkkauksen jakaumaan. taloustieteellinenyhdistys.fi

Mikko Jakonen ym. / Työväentutkimus & yliopistojulkaisut -artikkeleissa ja tiedotteissa todetaan, että care & service & retail & cleaning -alat ovat usein korostuneita havainto-aloja työssäkäyvien köyhyyden kannalta. (Myös medioissa referoituina.) Journal.fi

Arttu Kauhanen, Marja Riihelä & Matti Tuomala — Köyhyys ja köyhyyden pitkittyminen (2020) — antaa kokonaistilanteen ja käsitteellisiä erittelyjä, joista voi johtaa toimiala-vaikutuksia; sisältää empiirisiä analyysijä tulonjakoon liittyen. Journal.fi

EAPN Finland / Poverty Watch -raportit (2023, 2024) — yhdistävät tilastoja ja kenttähavaintoja; sisältävät arvioita toimialojen ja työmuotojen vaikutuksista köyhyyteen (järjestö- ja akateeminen näkökulma). eapn.fi

Kandidaatti-/väitöskirjatasoiset case-tutkimukset (esim. UEF / labor-raportit) — laadullisia näkökulmia köyhyyden kokemuksesta työssäkäyville; tarjoavat yksityiskohtaista tietoa aloittain etenkin palvelu- ja hoiva-aloilta. erepo.uef.fi

4. Ehdotus yritykseksi tarkentaa

Haen ja lataan valitut akateemiset artikkelit (PDF): Palviainen (2018/2014), Jakonen-artikkelit, Kauhanen ym. (2020) ja UEF / laboretutkielmat — ja etsin niistä taulukkotiedot tai toimialakohtaiset liitteet. Jos suoria toimialataulukoita ei löydy, teen pienen empiirisen yhteenvedon hyödyntämällä Tilastokeskuksen avoimia taulukoita / mikroaineiston julkisia ristiintaulukoita (jos saatavilla) ja akateemisten tekstien tulkintojen yhdistelmän: tuloksena selkeä taulukko “toimiala — todennetut riskitekijät — relevantit lähteet”. Toimitan yhteenvedon ja liitän löydetty PDF:t tai suorat lainaukset (lyhyet, alle 25 sanaa) sekä selkeän listan lähteistä.

Toimialakohtainen taulukko akateemisesta ja tutkijalähteistä koottuna: kullekin alalle lyhyt kuvaus siitä, mitä tutkimus osoittaa työssäkäyvien köyhyys-/pienituloisuus-riskistä, mitkä mekanismit selittävät riskin ja tärkeimmät lähteet. Tein parhaan mahdollisen yhteenvedon julkisista akateemisista artikkeleista, tutkimusraporteista ja köyhyysjärjestöjen selvityksistä (linkit lähteisiin alla). Koska suorat prosenttijaot

toimialoittain ovat harvinaisia julkisissa artikkeleissa, yhdistin tutkimusten empiirisiä havaintoja ja kvalitatiivisia havaintoja — merkittävimmät väitteet on tuettu lähdeviittein.

Viisi tärkeintä lähdettä, joihin olen nojautunut: Palviainen 2018; Jakonen ym. (Työväentutkimus-artikkeli); Labore / Kauhanen ym. analyysi; EAPN Poverty Watch Finland 2023/2024; EAPN-Kooste (Köyhyysvahti).

Toimialakohtainen taulukko — työssäkäyvien köyhyys

Toimiala / sektori, Mitä tutkimus kertoo (riskin suunta), Päämekanismi / miksi riski on suurempi

Ravintola- & hotelliala (hospitality): Useissa tutkimuksissa ja raporteissa ala mainitaan esimerkkinä sektoreista, joissa osa-aikaisuus, matala tuntipalkka ja epävarmat työsuhteet johtavat korkeampaan working-poor-riskiin. Miksi riski on korkea: kausivaihtelut, paljon osa-aikaisia ja nollatuntisopimuksia, palkkaus usein alhainen; kotitaloudet huolehtivat itse näistä palveluista. (Palviainen 2018; Jakonen 2024; EAPN Poverty Watch.)

Vähittäiskauppa (retail): Usein mainittu samankaltaisena riskialana: runsaasti osa-aikaisia, palkkaus alhainen ja työajat pirstoutuvat. Miksi riski on korkea: Epävarmat vuorot, osa-aikaisuuden yleisyys, pienipalkkaisuus. (Jakonen; EAPN; Labore-analyysit.)

Siivous ja kiinteistöpalvelut (cleaning): Toistuvasti lueteltu riskialoihin kuuluvaksi: matalat palkat, epävirallisemmat työsuhdemuodot, usein maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä. Miksi riski on korkea: Alihankinta, pätkätyöt, sijoittuminen kotitalouksien matalaan työrasittavuuteen. (Palviainen; Labore; akateemiset tapaustutkimukset.)

Hoiva- ja sosiaalipalvelut (care sector, erityisesti yksityinen hoiva): Hoiva-aloilla esiintyy paradoksia: työvoimatarve on korkea mutta palkkaus ja työehdot voivat johtaa taloudelliseen haavoittuvuuteen etenkin osa-aikatyössä tai ostopalveluissa. Miksi riski on korkea: Lyhyet työsuhteet, epätasainen työvuorosuunnittelu, sukupuolittuneet palkkaerot; koti- ja yksityisen sektorin ero korostuu. (Jakonen; Kauhanen ym.; EAPN.)

Kulttuuri- & vapaa-ajan palvelut (esim. tapahtuma-ala): Mainitaan useissa laadullisissa tutkimuksissa riskialana: epävarmuus, pätkätyöt ja kausiluonteisuus. Miksi riski on korkea: Projektityö, freelancer-tyyppiset työurat, pätkä- ja keikkatyö. (EAPN; tutkimuksia alakohtaisista case-tutkimuksista.)

Maatalous / kausityö: Paikoin riskialtista etenkin kausityöntekijöillä; kotitalouksien pienituloisuus voi olla yhteydessä maaseutualueiden heikkoihin tulonmuodostusmahdollisuuksiin. Miksi riski on korkea: Kaudenpituus lyhyt, pieni työintensiivisyys kotitaloudessa, maaseutualueiden heikompi työtarjontaa. (Labore / Luke-viitteet (alueellinen analyysi) ja Palviainen yleisellä tasolla.)

Teollisuus & rakentaminen: Ei yhtä vahvasti korostettu kuin palvelusektorit; palkat voivat olla korkeampia, mutta yksittäisillä alaryhmillä (esim. määräaikaiset nuoret tai epätyypilliset työsuhteet) riski kasvaa. Miksi riski on korkea: Työsuhdemuotojen vaihtelu, ikä- ja koulutusprofiili vaikuttaa. (Palviainen; Etk / työllisyysanalyysit.)

Lyhyt analyysi ja rajoitukset

Useimmat akateemiset artikkelit (mm. Palviainen 2018) ja kotimaiset analyysit kuvaavat ilmiön rakenteita (osa-aika, matala palkka, kotitalouden työintensiivisyys) ja nimeävät riskialat, mutta harva antaa suoraan kattavaa %-jakaumaa työntekijöiden pienituloisuudesta toimialoittain.

Keneen riski kohdistuu erityisesti? Useissa tutkimuksissa korostuvat yhden aikuisen kotitaloudet (lapsineen), maahanmuuttajataustaiset työntekijät ja erityisesti osa-aikaiset/epäsäännöllisessä työsuhteessa olevat työntekijät. Nämä ryhmät esiintyvät usein kyseisillä riskialoilla.

Jos tarvitsee tarkan prosenttijaon toimialoittain (esim. % ravintola-alan työntekijöistä, joiden kotitalouden tulot <60 % mediaanista), se edellyttää Tilastokeskuksen mikroaineistojen ristiintaulukointia tai yksityiskohtaisten tutkija-analyysien käyttöä.

II Työssäkävien köyhyys ja Orpon hallitus

1. Mitä todisteita on siitä, että työssäkävien köyhyys on lisääntymässä Orpo-hallituksen aikana

Sosiaaliturvaleikkaukset

PAM (palvelualojen työntekijöiden liitto) on varoittanut, että Orpo-Purran hallitus leikkaa muun muassa asumistukea ja mukautettua työttömyyskorvausta. Näiden tukien heikentäminen iskee erityisesti osa-aikaisiin työntekijöihin, joille sosiaaliturva on usein tärkeä täydentävä tulonlähde. PAM esittää esimerkin: yksinhuoltaja, joka tekee osa-aikatyötä, voi menettää satoja euroja kuukaudessa. Myös mukautetun työttömyysturvan ”suojattua osaa” (ns. protected amount) on heikennetty, mikä tarkoittaa sitä, että työtulojen suoja osa Kelan tai työttömyysturvan yhteydessä pienenee.

Vaikutukset matalapalkkaisiin ja osa-aikaisiin

Orpo-hallituksen leikkaukset kohdistuvat erityisesti palvelualoihin, joissa on paljon osa-aikaisia ja matalapalkkaisia töitä.

LABORE-ajatushautomon raportin mukaan osa-aikaiset naistyöntekijät palvelualoilla menettävät merkittävän osan tuloistaan hallituksen toimenpiteiden vuoksi.

PAM muistuttaa, että ”epätyypilliset työsuhteet” (osa-aika, määräaikaisuus) yhdessä heikentyneen sosiaaliturvan kanssa lisäävät riskiä, että työ ei riitä toimeentuloon.

Köyhyysarviot

SOSTE (sosiaali- ja terveysjärjestö) on laskenut, että Orpo-hallituksen sosiaaliturvaleikkaukset voivat kasvattaa köyhien määrää merkittävästi.

EAPN-Fin (Euroopan verkosto köyhyyden vähentämiseksi Suomessa) on tuonut esiin, että hallituksen leikkaukset sekä elinkustannusten kasvu lisäävät riskinä ”tuloerien kaventumisen sijaan laajempaa köyhyyttä”.

THL:n mikrosimulaatiomalleissa uusien leikkausten (esim. työttömyysturva, asumistuki) arvioidaan lisäävän köyhyysriskiä.

Suomen Ash -terveys- ja hyvinvointikatsauksen mukaan työllisten pienituloisuus (pienituloisten osuus työllisistä) kasvaa hallituksen toimenpiteiden myötä.

Ihmis- ja ihmisoikeusnäkökulma

Amnesty International on kritisoinut hallitusta siitä, että leikkaukset asumistukeen ja sosiaaliturvaan lisäävät työntekijöiden asunnottomuutta ja epävarmuutta.

Fingo (suomalainen kansalaisjärjestöverkosto) raportoi, että leikkaukset heikentävät heikommassa asemassa olevien työntekijöiden (esim. palkkatyössä, mutta matalapalkkaisessa tai osa-aikaisessa työssä) toimeentuloa.

Työttömyyden kasvu

Orpon hallitus on nostanut tavoitteekseen 100 000 uutta työpaikkaa, mutta tuoreiden tilastojen mukaan työttömyys on kasvanut. Työttömyyden kasvu voi pahentaa myös toimeentulopainetta, sillä osa ihmisistä voi joutua hyväksymään huonosti palkattuja tai epävarmoja töitä.

2. Miksi hallituksen toimet voivat erityisesti lisätä työssäkäyvien köyhyyttä

Osa-aikainen työ on monille ainoa mahdollisuus ansaita tuloja. Jos sosiaaliturva, joka täydentää matalapalkkaisen tai osa-aikatyöntekijän tuloja (esim. asumistuki, mukautettu työttömyysturva), heikkenee, tulojen riittävyys kärsii.

Leikkaukset voivat vähentää kannustimia pienituloisille työllistyä osa-aikatyöhön, jos osa tuloista ”palaa” poistuvien tukien takia.

Jos köyhyyden ”pohja” kaventuu (eli perusturva heikkenee), työllä ei ole samanlaista turvaverkkoa — osa palkkatuloista ei välttämättä riitä kattamaan elinkustannuksia, erityisesti asumista.

Haittojen lisäksi riskejä — mutta myös epävarmuutta

Vaikka monet ennusteet (esim. SISU-mikrosimulaatiot) viittaavat köyhyyden kasvuun, ennusteet ovat aina epävarmoja, ja vaikutukset vaihtelevat riippuen siitä, mitkä leikkaukset toteutuvat täysimääräisesti.

Hallituksen joidenkin kannattajien näkökulmasta leikkaukset ovat ”tarpeellisia sopeutustoimia” julkisen talouden kestävyydelle, eikä kaikkia vaikutuksia nähdä yhtä kielteisinä kaikille ryhmille.

On mahdollista, että hallitus luottaa työllisyyden kasvuun (”tuotetaan työpaikkoja”) korvaamaan osan sosiaaliturvan leikkauksista. Kuitenkin tähän liittyy riski ainakin silloin, jos työt ovat matalapalkkaisia tai epävarmoja.

3. Johtopäätös

On vahvaa näyttöä siitä, että Orpo-hallituksen politiikat lisäävät riskiä työssäkäyvän köyhyyden kasvulle, erityisesti osa-aikaisten, matalapalkkaisten ja palvelualalla työskentelevien keskuudessa.

Tämä ei ole pelkästään teoreettinen riski: useat käytännön työtä tekevät järjestöt (PAM, SOSTE, EAPN) ja tutkimukset (THL, mikrosimulaatiomallit) varoittavat, että konkreettiset toimet heikentävät (ja ovat sitä jo tehneet) pienituloisten työntekijöiden asemaa.

Mutta vaikutukset eivät ole välttämättä tasaisia ”kaikille työllisille”: vaikutus riippuu työn laajuudesta (osa- vs. kokoaikainen), tuista, asumiskustannuksista ja muista talouden olosuhteista.

III Miten Orpon hallitusohjelman mukaan muuttunut työlainsäädäntö vaikuttaa?

Vaikutusten arvioinnissa pitäisi erottaa monia eri tilanteita kuten ainakin työtön, lomautettu ja työssä oleva. Työssä olevatkin jakaantuvat moneen eri ryhmään: kokoaikainen, osa-aikainen (missä määrin: vrt. esim. 0-tuntityösopimuksen tehnyt), määräaikainen, vuokratyöntekijä,

alihankintayrityksen työntekijä, ulkomainen jne. Tässä yhteydessä ei ole resursseja yksityiskohtaiseen arviointiin.

Toteutuneet uudistukset:

- Työttömyysturva – Monia heikennyksiä
 - Ansiosidonnaisen päivärahan leikkaukset
Ansiosidonnaista etuutta leikataan: esimerkiksi 20 % heikennys noin kahden kuukauden työttömyyden jälkeen. Myöhemmässä vaiheessa (n. 8 kuukauden jälkeen) etuuden taso laskee edelleen (esim. ~75 % alkuperäisestä).
 - Ikäpoikkeuksia ansiosidonnaisessa poistetaan.
 - Työssäoloehdon muutokset
Työssäoloehto ansiosidonnaiseen etuuteen kasvaa: tarvittava työskentelyjakso nousee 6 kuukaudesta 12 kuukauteen.
Työssäoloehto muuttuu ”tuntien” sijaan ansioihin perustuvaksi (”euroistetaan”): riittää tietty kuukausitulo (esimerkiksi vähintään ~930 €) kerryttämään oikeutta ansiosidonnaiseen.
 - Omavastuu aika ja odotusaika
Omavastuu aikaa pidennetään: etuutta ei makseta heti työttömyyden alkaessa, vaan omavastuupäivien määrä kasvaa (esim. 5 → 7 päivään).
 - Lomakorvauksen (esim. palkallinen loma) ajalta ei voi saada työttömyysetuutta samalla tavalla kuin ennen.
 - Lapsikorotusten poistaminen
Ansiosidonnaisesta työttömyysetuudesta perittävät lapsikorotukset poistetaan.
 - Suojaosan poistaminen
Nykyinen 300 €:n ”suojaosa”, jonka verran työtuloja voi olla ilman, että ne leikkaavat työttömyysturvaa, poistetaan ja työstä saatu palkkio vähentää suojaosaa heti 50 %:lla saadusta palkkiosta. Aikaisemmin näin tapahtui vasta suoja-osan ylittävän palkkion osalta. Näin pienituloiset, osa-aikatyössä olevat tai keikkatyötä tekevät saattavat menettää etuuksia, kun heidän tulonsa vaikuttavat suoraan työttömyysetuuteen.
 - Vuorotteluvapaa lakkautetaan
Vuorotteluvapaa (eli työntekijä jää vapaalle ja työtön tulee tilalle) lopetetaan.
 - Indeksikorotusten jäädytys
Työttömyysetuuksien indeksikorotukset, jotka aiemmin nostivat etuuksia elinkustannusten mukaan, jäädytetään.
 - Sanktioiden kiristäminen työttömille
Tiukempia rangaistuksia työttömille, jotka eivät täytä työnhakuelämyksiä: esim. ensimmäinen velvoitteiden laiminlyönti voi johtaa välittömään yhden viikon etuuden keskeytykseen.
”Askelmallinen varoitus + kasvavat keskeytykset” -järjestelmä korvataan nopeammalla rangaistusjärjestelmällä.
- Toimeentulotuki – Monia heikennyksiä
 - Perusosan leikkaus
Toimeentulotuen perusosaa alennettaisiin kaikilta yli 18-vuotiailta noin 2–3 %.
Esimerkiksi yksin asuvan 18-vuotiaan perusosa voisi pienentyä ~17,80 €/kuukausi (2025-tasossa).
 - Tulojen huomioiminen tiukempaa (”suojaosan” / ansiotulovähennyksen poisto)
Ansiotulovähennys (esim. 150 € suojaosa) poistettaisiin yli 18-vuotiailta, eli pienet ansiotulot vaikuttaisivat enemmän toimeentulotukeen.

- Kaikki vähäiset tulot ja avustukset huomioitaisiin tukimäärän laskennassa tiukemmin.
- Velvoitteiden kiristäminen
Tuen hakijoille esitetään tiukempia velvoitteita: esimerkiksi kokoaikatyön hakemiseen velvoitettaisiin entistä vahvemmin.
Jos ensisijaisia etuuksia ei ole haettu (työttömyysturva, asumistuki, opintotuki ym.), se voi johtaa toimeentulotuen perusosan alentamiseen.
 - Menokorvausten kriteerien tarkentaminen
Hyväksyttäviä menoja (esim. terveys- ja lääkekulut) rajataan tarkemmin: vain ”yleisesti hyväksytyn hoitokäytännön ja tutkimusnäytön” mukaiset menot olisivat korvattavissa.
Erityisen kalliiden lääkevalmisteiden osalta arvioidaan kustannusvaikuttavuutta.
 - Toimeentulotuen ”viimesijaisen roolin” korostaminen ja riippuvuuden vähentäminen
Uudistuksella halutaan selkiyttää toimeentulotuen roolia ”viimesijaisena” tukena – tavoitteena, että ihmiset ensisijaisesti turvautuisivat muihin etuuksiin.
Samalla pyritään pienentämään pitkäaikaista toimeentulotukiriippuvuutta.
Hallitus tavoittelee toimeentulotukimenoista noin 74 miljoonan euron säästöjä.
 - Kiristynyt varallisuuden ja tulojen huomioiminen
Varallisuutta ja tuloja voidaan huomioida nykyistä tiukemmin tukihakemuksissa.
Myös kuukauden viimeisenä pankkipäivänä saatu tulo aiotaan laskea mukaan seuraavan kuukauden tuloksi, jos se on käytettävissä.
 - Arvioidut vaikutukset ja kritiikki
THL:n mukaan leikkaukset voivat lisätä pienituloisuutta: esitykset voivat syventää köyhyyttä. Nuorisosasuntoliitto (NAL) varoittaa, että uudistus voi vaarantaa perusoikeuksia, kuten oikeutta riittävään elintasoon, asumiseen ja terveyteen. Amnesty ja eräät muut järjestöt ovat nostaneet esiin ihmisoikeusnäkökulmia leikkausten yhteydessä.
 - Paikallinen sopiminen (esim. ulkomaisissa alihankintaketjuissa, vrt. esim. Turun telakka, myös järjestäytymättömissä yrityksissä) – Työehtosopimusten palkkaminimin alittaminen?
 - Poliittisten työtaistelujen rajoittaminen? – Estää työmarkkinajärjestöjen toimesta tapahtuvaa painostamista palkkaköyhyyden kitkemiseksi.
 - Sidonnaisuus yleiseen linjaan? – Estää alhaista palkkaa saavien suhteellisesti suurempaa aseman parantamista.

Hallituksen esitysvaiheeseen pian tuleva uudistus:

- Määräaikaisten työsopimusten tekemisen helpottaminen – Oikeus sopia enintään vuodeksi ilman perusteltua syytä.

Valmisteilla oleva uudistus

Nykytila:

- TyösyRJintä- ja ihmiskaupparikokset: Rikoslaki – työsyRJintä. Rikoslain 47 luvun ”työsyRJintä” - säännöksen mukaan työnantaja tai tämän edustaja voi syyllistyä rikokseen, jos hän asettaa työnhakijan tai työntekijän epäedulliseen asemaan ilman ”tärkeää ja hyväksyttävää syytä” syrjintäperusteen takia. Syrjintäperusteita, jotka rikoslaki kattaa, ovat mm. rotu, kansallinen tai etninen alkuperä, sukupuoli, ikä, perhesuhteet, vammaisuus, terveys, uskonto, poliittinen mielipide, ammattiliittoaktiivisuus jne. Rangaistus voi olla sakko tai enintään 6 kuukautta vankeutta.

Kiskonnantapaisen työsyRJinnän tapauksessa työnhakijaa tai työntekijää asetetaan erittäin huonoon asemaan hyväksikäyttäen hänen riippuvaista asemaansa (esim. taloudellinen heikkous, tietämättömyys). Rangaistus voi olla sakko tai jopa 2 vuotta vankeutta.

Työsuojeluviranomaiset (Aluehallintovirasto / työsuojelun viranomaiset) voivat ilmoittaa poliisille epäilystä työsyrynnästä. Työntekijä voi myös tehdä rikosilmoituksen, jos katsoo tulleen syrjityksi työsuhteessa.

Syrjinnästä voi vaatia korvausta myös siviilioikeudellisesti. Korvaus voi olla rahallinen, ja sen määrä riippuu tilanteesta.

Työperäisen ihmiskaupan tunnusmerkistö tiiviisti: 1. Tekotapa (keinot): Henkilön värväys, kuljettaminen, siirtäminen, majoittaminen tai vastaanottaminen + pakottamalla, painostamalla tai käyttämällä hyväksi riippuvaista asemaa, turvatonta tilannetta, ymmärtämättömyyttä, haavoittuvuutta (esim. kielitaidottomuus, taloudellinen ahdinko, oleskelulupa-asema) 2. Tarkoitus: Työvoiman hyväksikäyttö: selvästi alipalkattu tai maksamaton työ, kohtuuttomat työajat, vaaralliset tai ihmisarvoa loukkaavat olot, liikkumisen rajoittaminen, passin haltuunotto, velkasuhteen pitäminen yllä ("velkavankeus") 3. Kokonaisarviointi: Olennaista on, että työntekijän vapaus ei ole todellinen. Uhri ei kykene jättämään työtä tai työpaikkaa ilman vakavia seurauksia. 4. Rangaistus: Perusmuoto: vankeutta 4 kuukaudesta 6 vuoteen. Törkeä työperäinen ihmiskauppa: 2–10 vuotta.

Mitä Orpon hallitus suunnittelee työsyrynnän ja työperäisen ihmiskaupan osalta?

Työperäisen hyväksikäytön ehkäiseminen ohjelmalla: Hallitus on laatinut laajan toimenpideohjelman (2024–2027) työperäisen hyväksikäytön torjumiseksi. Ohjelmassa on 33 toimenpidettä, jotka tähtäävät muun muassa viranomaisten yhteistyön lisäämiseen, tiedonvaihtoon ja resurssien vahvistamiseen. Painotetaan informointia työntekijöille: työntekijöitä halutaan paremmin valistaa heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä työmarkkinaolosuhteista.

Hallitus aikoo tiukentaa rangaistuksia hyväksikäytöstä ja parantaa rikosoikeudellista vastuullisuutta. Tarkoituksena on varmistaa, että laittomasta työperäisestä hyväksikäytöstä voidaan tehokkaammin saattaa vastuullisia tahoja oikeuteen.

Viranomaiskokonaisuuksia aiotaan kehittää: lisätään viranomaisten välistä tiedonvaihtoa hyväksikäytön tunnistamiseksi.

Riskianalyysien käyttöä halutaan lisätä: esimerkiksi työsuojeluviranomaiset voivat kohdentaa tarkastuksia niille aloille, joilla hyväksikäyttö riski on erityisen suuri. Tarkastajille suunnitellaan tulkkauspalveluja, jotta kielimuuri ei estä hyväksikäytön paljastamista.

Työntekijöiden aseman parantaminen: Hallitus pyrkii selkeyttämään rajaa sen välillä, milloin työ on työsuhteista ja milloin itsenäistä yrittäjyyttä. Tämä auttaa ehkäisemään tilannetta, jossa työntekijöiden asemaa väärinkäytetään "itsenäisestä yrittäjyydestä" argumenttina.

Uhreille (työntekijöille, joita on hyväksikäytetty) suunnitellaan parempaa oikeudellista suojaa sekä tukea. Lisäksi hallitus haluaa edistää työnantajien sosiaalista vastuuta: luoda kriteereitä työnantajille, jotta työntekijöiden turvalliset ja reilut olosuhteet voidaan varmistaa.

Työsyrynnän osalta: Suoria pykälämuutoksia rikoslakiin työsyrynnän kriminalisointiin ei näyttäisi olevan hallitusohjelmassa (tai ainakaan niitä ei ole laajasti raportoitu osana tätä hyväksikäyttöohjelmaa).

Arvioita ja mahdollisia vaikutuksia: PAM (palvelualojen ammattiliitto) on kritisoinut hallitusta muun muassa määräaikaisten sopimusten laajentamisesta, mikä voi lisätä raskaussyrjintää ja sukupuolten epätasa-arvoa työpaikoilla.

Jos hallitus onnistuu, nämä toimenpiteet voivat parantaa haavoittuvassa asemassa olevien työntekijöiden suojaa, erityisesti maahanmuuttajatyöläisten osalta. Kovemmat sanktiot ja parempi viranomaisten yhteistyö voivat vähentää työperäistä hyväksikäyttöä, kun väärinkäytösten riski kasvaa työnantajille. Toisaalta ohjelman tehokkuus riippuu viranomaisten resursseista (esim. valvonta, tulkkaus) ja siitä, miten konkreettisesti toimenpiteet saadaan käyttöön.

Esillä yleisemmin olevia asioita:

- Kevytyrittäjäys ja ruokalähetit (toiminimiyrittäjät) – KHO: Ruokalähetit työsuhteessa, yritykset eivät kuitenkaan noudata päätöstä?? Ks. myöhemmin alustatalousdirektiivi.
- Tarvittaessa työhön kutsuttavat (ns. nollatuntisopimukset) – Pitäisi muuttua todellisen tuntimäärän mukaisiksi, työttömyysturva?
- Mansikanpoimijat ja luonnonmarjojen poimijat – Ulkomaiset mansikanpoimijat työsuhteisia mutta ainakin joskus myös hyväksikäytettyjä. Luonnonmarjojen poimijat viime kesänä ensimmäistä kertaa työsuhteessa.
- Alipalkkauksen kriminalisointi – Toteutettu Australiassa, Belgiassa, Puolassa ja Norjassa, meillä vaadittu. Ei ole yhtä maailmanlaajuista ”alipalkkauksen rikoslainsäädäntöä” – maissa erot vaihtelevat sen mukaan, miten ”palkkavarkaus” (wage theft) määritellään ja millaisia rangaistuksia käytetään. Joissakin maissa alipalkkausta käsitellään siviili- tai työlainsäädännön kautta (esim. työsopimusriidat, palkkasaatavat), ei rikosoikeudellisesti. Rikosoikeudellinen käsittely (”criminalisation”) on usein tehokkaampi keino puuttua järjestelmälliseen alipalkkaukseen, mutta sen soveltaminen riippuu paljon kansallisesta lainsäädännöstä, syyttäjien aktiivisuudesta ja resurssien määrästä.

IV Direktiivit ja niiden huomioon ottaminen

Viime aikoina on suomalaisessa työlainsäädännön uudistamisessa korostunut kansainvälisten sopimusten asema ja niiden suhde tehtyihin uudistuksiin. En tässä yhteydessä käsittele kansainvälisten sosiaaliturvaa koskevien sopimusten merkitystä erityisesti työttömyysturvan ja toimeentulotukilainsäädännön muutosten yhteydessä (niiden muodostamaa minimiä sosiaali- ja toimeentuloturvalle). Tarkastelen vain uusimpien direktiiviehdotusten merkitystä yleisellä tasolla työssä olevien köyhyiden estämisessä eli voivatko ne antaa minimiturvaa ja millä tavoin.

- Vähimmäispalkkadirektiivi: 1. Direktiivi ei velvoita säätämään lakisääteistä vähimmäispalkkaa. Suomi voi jatkaa työehtosopimuksiin perustuvaa mallia. 2. Velvoitteet koskevat lähinnä seuranta- ja raportointia. Suomen on arvioitava, ovatko työehtosopimusten palkat ”riittäviä” direktiivin mittareilla (esim. mediaanipalkan 60 % ja keskipalkan 50 % -vertailut) ja raportoitava komissiolle. 3. Työehtosopimusten kattavuuden turvaaminen on keskeistä. Direktiivin tavoitetaso on 80 % kattavuus. Suomessa kattavuus on yleensä noin 85–90 %, joten muutospaine on vähäinen, mutta seuranta tiukkenee. 4. Vaikutus palkkatasoon on välillinen. Koska Suomessa ei ole lakisääteistä vähimmäispalkkaa, direktiivi ei nosta palkkoja suoraan. Se voi kuitenkin lisätä paineita matalimpien alojen TES-minimien tarkasteluun. 5. Hallinnolliset velvoitteet kasvavat jonkin verran. Suomi joutuu edistämään työehtosopimusjärjestelmiä ja raportoimaan työehtosopimusjärjestelmän toimivuudesta. (Direktiivi: Direktiivissä määritellään indikaattorisia referenssitaseja arvioimaan, onko minimipalkka riittävä: esimerkiksi 60 % kansallisesta mediaanipalkasta tai 50 % kansallisesta keskipalkasta voidaan käyttää vertailukohtina.)
- Palkka-avoimuusdirektiivi: Direktiivin tavoite on vahvistaa sukupuolten välistä palkkatasa-arvoa ja torjua palkkasyrjintää. Työnhakijoille pitää antaa tietoa aloituspalkasta tai palkkavälistä joko työpaikkailmoituksessa tai ainakin ennen haastattelua. Työnantajat eivät saa kysyä hakijan aiempaa palkkaa. Työntekijöillä on oikeus saada tiedot oman palkan lisäksi sen ryhmän (saman tai samanarvoisen työn tekijöiden) keskipalkoista sukupuolen mukaan eriteltynä. Työnantajien on kerrottava, mitkä kriteerit vaikuttavat palkkaan ja uralla etenemiseen — nämä kriteerit pitää olla objektiivisia ja sukupuolineutraaleja. Tiettyt yritykset (suuret) joutuvat raportoimaan sukupuolten palkkaerot kansallisille viranomaisille.

Jos palkkaero (sama tai samanarvoinen työ) ylittää 5 % eikä se ole objektiivisesti perusteltavissa, työnantajan on suoritettava yhteinen palkka-arviointi työntekijöiden edustajien kanssa. Työntekijät, jotka kohtaavat palkkasyrjintää, voivat vaatia korvausta (esim. maksamatta jäänyt palkka, bonukset, luontoisedut). Työnantajan täytyy osoittaa, ettei se ole rikkonut samapalkkaisuutta tai avoimuutta koskevia sääntöjä. Rikkomuksista voi seurata sakkoja tai muita seuraamuksia.

Miten vaikuttaa Suomeen:

Suomi on jo laatinut lakiluonnoksen, jotta direktiivi saadaan osaksi kansallista lainsäädäntöä. Luonnoksen mukaan työnantajilla, joilla on vähintään 50 työntekijää, olisi velvollisuus kuvata palkka- ja urakehityskriteerit läpinäkyvästi. Työntekijöillä olisi oikeus pyytää tietoa oman palkkansa lisäksi saman tai samanarvoisen työn tekijöiden keskipalkoista sukupuolijakaumittain. Yritykset, joissa on 100 tai enemmän työntekijää, joutuvat raportoimaan sukupuolten palkkaerot kansalliselle viranomaiselle (esim. Tilastokeskus / tasa-arvoviranomainen) ja sisäisesti työntekijöille sekä edustajille.

Jos yrityksessä havaitaan yli 5 %:n palkkaero, jota ei voida selittää objektiivisesti, sen pitää tehdä palkka-analyysi yhdessä työntekijöiden edustajien kanssa ja korjata epäoikeudenmukaiset erot. Suunnitelmassa on myös seuraamuksia: luonnoksessa esitetään sakkoja yrityksille, jotka eivät noudata vaatimuksia (arvioitu välille 5 000–80 000 € riippuen tapauksen vakavuudesta).

Uudistus voi parantaa naisten asemaa työmarkkinoilla, sillä palkkojen avoimuus tekee palkkasyrjinnän näkyvämmäksi ja helpommin korjattavaksi. Toisaalta työnantajat ovat varoittaneet hallinnollisesta taakasta, erityisesti raportoinnista ja palkka-analyysien tekemisestä.

Toteutus Suomessa tapahtuu todennäköisesti osittain hyödyntäen olemassa olevaa järjestelmää (esim. Tulorekisteri tiedonkeruussa) raportoinnin helpottamiseksi.

- Alustatyödirektiivi:

Direktiivi luo oletettaman (presumption) työsuhteelle, jos tietyt indikaattorit täyttyvät (esim. alusta valvoo työn laatua, rajoittaa tuloja, järjestää työtehtävät, valvoo työn suorittamista). Jos tämä oletama toteutuu, alustan pitää näyttää toteen, ettei kyse ole työsuhteesta (eli todistaa, että työntekijä on itse itsensä työllistäjä eli yrittäjä).

Alustojen on oltava avoimia automaattijärjestelmien (esim. algoritmien) käytöstä: työntekijöille pitää kertoa, miten algoritmi vaikuttaa työtehtäviin, tuloihin, arviointeihin yms. Päätöksiä (esim. tilin deaktivointi, tehtävien allokointi) ei saa tehdä vain algoritmin perusteella: vaaditaan ihmisen valvonta ja mahdollisuus valittaa automaattisista päätöksistä. Tietäntyyppisten henkilökohtaisten tietojen käsittely on kiellettyä: esimerkiksi herkäät tiedot, kuten tunteet, terveydentila, yksityiset viestit, eivät saa olla algoritmien arvion kohteena.

Alustojen pitää arvioida algoritmien riskejä työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle (esim. psyykkinen kuormitus) ja ottaa käyttöön suojatoimia. Työntekijöillä tai heidän edustajillaan on oltava mahdollisuus osallistua turvallisuusasioiden käsittelyyn ja neuvotteluun alustan kanssa. Alustojen täytyy raportoida tiettyä työtä tekevien työntekijöiden tiedot kansallisille viranomaisille, esim. kuinka monta työskentelee alustan kautta. Työntekijöiden edustajilla (esim. ammattiliitoilla) on oltava oikeus saada tietoa alustan toiminnasta suhteessa heidän edustamiinsa työntekijöihin. Työntekijöillä on oikeus riitauttaa työsuhdeluokitus sekä automaattisia päätöksiä, kuten tilin deaktivointi. Jos työntekijä irtisanotaan tai hänen tilinsä suljetaan (esim. alustalta deaktivoidaan) sen vuoksi, että hän käyttää direktiivin mukaisia oikeuksia (esim. valittaa), alustalla on velvollisuus osoittaa objektiiviset muut perusteet irtisanomiselle.

Direktiivi astui voimaan (julkaistu EU:ssa) ja jäsenmailla on määräaika (kaksi vuotta) siirtää direktiivin säännökset omaan lainsäädäntöönsä.

Työssä olevien alustatyöläisten perusoikeudet (esim. turvallisuus, tietosuoja, työehdot) vahvistuvat EU-tasolla.

Miten se vaikuttaa Suomeen

Mahdollinen uudelleenluokittelu: Suomalaisilla alustayrityksillä (esim. ruokalähettilpalvelut) voi olla velvollisuus muuttaa joidenkin työntekijöidensä statusta työsuhteisiksi, jos heitä katsotaan työskentelevän alustalla, joka ohjaa heitä merkittävästi ("esityksen mukaan vähintään kaksi indikaattoria"). Tämä voi parantaa alustatyöläisten sosiaaliturvaa, työaika, vapaata ja muita etuja. Hallinnollinen kuorma: Alustayrityksille voi tulla lisää raportointivelvollisuuksia (esim. työntekijöiden tietojen ilmoittaminen viranomaisille) ja tarve valvoa algoritmeja, mikä saattaa lisätä kustannuksia ja hallintoa.

Parempi työntekijöiden suoja: Työntekijöillä on uusi oikeus valittaa automatisoiduista päätöksistä (esim. algoritmin määräämät työtehtävät tai deaktivointi) ja saada selitys, miten algoritmi toimii. Tämä voi parantaa työntekijöiden asemaa ja vähentää "rutiinipäätösten" haitallisuutta.

Tietosuoja: Alustojen on noudatettava tiukempia tietosuojasääntöjä työntekijöiden henkilökohtaisissa tiedoissa, mikä suojaa heitä esimerkiksi liian tunkeutuvilta algoritmisilta tarkkailumenetelmiltä.

Työturvallisuus: Suomalaisten alustojen on arvioitava ja hallittava algoritmien käyttöön liittyviä työturvallisuusriskejä (psykososiaaliset riskit, kuormitus tms.) ja otettava käyttöön suojatoimia.

Oikeudellinen muutos: Lainsäädännön muutos voi herättää jännitteitä: alustayritykset saattavat kritisoida lisääntyvää sääntelyä, ja työntekijät/ammattiliitot saattavat vaatia tiukempaa valvontaa ja seuraamuksia.

V Johtopäätökset tiiviisti

Työssäkäyvien köyhyys on Suomessa edelleen matalaa, mutta sen kasvuun on selviä riskejä.

Orpon hallituksen sosiaaliturvan ja työmarkkinoiden uudistukset kohdistuvat juuri niihin ryhmiin, joissa köyhyysriski on suurin: osa-aikaisiin, matalapalkkaisiin, yksinhuoltajiin, palvelusektorin työntekijöihin.

Uudistusten kokonaisvaikutus heikentää pienituloisen työntekijän taloudellista turvaa.

EU-sääntely puolestaan vahvistaa työntekijöiden asemaa joillakin osa-alueilla, erityisesti palkka-avoimuudessa ja alustatyössä.

Kokonaisuutena työssäkäyvien köyhyys ei ole vain tulorakennekysymys, vaan sidoksissa työmarkkinoiden epävarmuuteen, työehtojen heikentämiseen ja sosiaaliturvan rakenteellisiin muutoksiin. Suomessa kehitys on edelleen hallittavissa, mutta suunta herättää laajaa huolta tutkijoiden, viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen keskuudessa.